

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Lozorius

prisikėlimas

Kovo 11-oji – tai diena, kurios viso pasaulio lietuviams ir visiems, kuriems brangus Lietuvos vardas nebūtų be tikėjimo prisikėlimu, be Dievo ir visų mūsų, kur begyventume, vilties, darbo ir kovos. Mums tai diena, kai Lozorius prisikėlė, o su juo – mes ir Lietuva. Šią dieną patys prisikeldami prikėlėme ir Lietuvą kaip dvasinį centrą, kaip Katedrą lietuvybei puoselėti, kaip Pažadėtąją žemę. Atkūrėme ne materialinės gerosės siekdami, o žinodami, kad kitaip nebegalime, kad sunyksime, nutautėsime, neišliksime. Tai visiems mums buvo gyvybės ar mirties klausimas. Ir niekam tuomet nekilo šventvagiška mintis, kad yra teritoriniai ar neterritoriniai lietuviai, piliečiai ir nepiliečiai, kad vieni ar kiti labiau myli Lietuvą, daugiau ar mažiau yra laisvei nusipelnę.

Nesimatavome nuopelnų – visi tikėjom, troškom ir siekėm Lozorius prisikėlimo. Ir tas tikėjimas buvo toks nesavanaudiškai stiprus, kad Dievas per mus sukūrė stebuklą – Laisvę.

Džiaugėmės ir šventėme, ir drauge su prisikėlusiu Lozorium sėdėjome už vaišių stalo, mėgavomės laisve, prisiekėme, kaip šv. Petras, niekada jos neišsižadėti. Bet kas buvo po to, kas seniai parašyta Šventajame Rašte: „O fariziejai kalbėjo vieni kitiems: ‘Žiūrėkite, jūs nieko negalite padaryti. Štai visas pasaulis eina paskui Jį!’” „Daug žydų sužinojo jį tenai esant ir atėjo ne tik dėl Jėzaus, bet taip pat pamatyti Lozorius, kurį jis prikėlė iš numirusių. Aukštieji kunigai dabar nusprendė nužudyti ir Lozorį, nes daugybė žydų per jį atsitraukė nuo jų ir įtikėjo Jėzų” (Jn 12, 9 – 24). Ir tai vyko prieš Šv. Velykas, kovo mėnesį, kai ateina pavasaris, prisikėlimo metas. Mums prisikėlus dabarties „aukštieji kunigai” pasiuntė tankus mums sutraiškyti, ilgai mūsų prisikėlimo niekas nenorėjo pripažinti. Netikėjo, kad išgyvensime. Sunkus tai buvo metas – grasinimų, gundymų ir energetinės blokados. Atlaikėme, išgyvenome. Tuomet jie atsitraukė, bet savo ketinimų neatsisakė. Tai liudija jų dabarties veiksmai, kai bandoma užnerti kilpą mūsų energetinei nepriklausomybei.

Daug sąsaukų turi Lozorius istorija su dabartimi: jo liga ir Kristaus nėjimas, jį mylint, jo aplankyti, pagydyti, nes kaip sakė Jis, „ši liga ne mirčiai”, mirtis ir gulėjimas keturias dienas kape, prisikėlimas ir kitatikių aukštųjų kunigų noras jį nužudyti, nes Lozorius tapo akivaizdžiu ir įkvepiančiu pavyzdžiu. Bet kas buvo po to?.. Šventasis Raštas kalba tik apie aukštųjų kunigų sprendimą Lozorį nužudyti, bet neatskleidžia, ar šis sprendimas buvo įvykdytas.

Į šį klausimą palikta atsakyti mums ir dabarčiai. Tiems, kurie tikime ir netikime – visiems, kam brangi Lietuva kaip dvasinė Katedra, kaip Pažadėtoji žemė. Visiems, kur begyventume, nes jau žinome, kad laisvė nėra baigtinė sąvoka, ją kaip prisikėlimą, gyvenimą ir tikėjimą reikia apginti kasdieniais konkrečiais darbais, kad neįtikėtume, jog aukštųjų kunigų nutarimas bus įvykdytas ir Lozorium vos prisikėlus, reikės vėl numirti.

Bet juk ne veltui mums duotas pavasaris.

Petras Mendeika

Oleg Riabčuk. Pavasario švelnumas. Drobė, aliejus, 50x40 cm

Lozorius

aš baigiau aš daugiau negalvosiu
lai galvoja nendrynas dėl
utėlės nutarkuota panosė
apsnigta Kefo tinklo skylė
lai galvoja tarmė knibždėlyne
kriauklių gaudžiančių pratisai
Mortos rankos Marijos medinė
sagė, balsas – prisėsk, pailsai

parkeliauti? iš kur pakeliauti?
išropoti švieson ir krutėt
šliaužt riaumot moteriauti aklaui
muštis sau į krūtinę – kaltė
ne tokia jau ir didelė, būna
didesnių būna didingesnių
gajesnių gašlesnių palaidūnų
neišėjusių net iš namų

blėstant minčiai drobulėn įplyšiu
– o Jeruzale! tu per skaisti
tu neši tikrai kalną o kryžių
neša vyrai prie jo prikalti

Donaldas Kajokas

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Petras Mendeika. Lozorius prisikėlimas • 2-as psl. Arūnas Dudavičius. Vasario 16-oji paminėta Šalčininkuose • 3-as psl. Ast-rida Petraitytė. Iš nieko randasi maži kultūros stebuklai • 4-as psl. Renata Šerelytė. Vilniaus knygų mugė – prisijaukinta erdvė • 6 -as psl. S. Abromavičius. Tarsi viskas būtų vykę vakar (2) • 7-as psl. L. Peleckis-Kaktavičius. Bernardas Brazdžionis • 8-as psl. Kultūros kro-nika

Kitame numeryje:

T. Remeikio mokslinė veikla • Žemaičių krikšto jubiliejus • Pasaulio lietuvių archyvų žinynas

Vasario 16-oji tradiciškai paminėta Šalčininkuose

Arūnas Dudavičius

Ar gali pasiaukoti savo tautai ir valstybei žmogus, kuris nežino savo giminės, savo artimųjų, savo gimtinės, savo tėvynės istorijos? Daugelis pasakys, kad toks žmogus nesugebės savo darbais pasiaukoti Tėvynei, nors kita dalis žmonių, kuriuos galėtumėme apibūdinti kaip nemokšas, gali mums prieštarauti arba neigti patį žodį ir veiksmą *pasiaukojimas*. Tik platus žmogaus istorinis ir kultūrinis išprusimas, ne viena perskaityta knyga, matytas spektaklis, organizuota diskusija ar konferencija, susitikimai su įvairių laikotarpių laisvės kovotojais leidžia giliau pažinti Lietuvos valstybės istoriją, ją tiesiog branginti ir puoselėti. Pasak profesoriaus Zigmo Zenkevičiaus, svarbiausi veiksniai žmogaus pažinimo kelyje yra šeima, mokykla ir gimtoji kalba. Tik nuosekliai siekęs žinių, klausydamas vyresniųjų, laisvai reikšdamas mintis ir brangindamas kito nuomonę, žmogus sugebės dirbti ir aukotis savo tautai ir valstybei. Štai Bronius Saplys, dabar gyvenantis Kanadoje, Toronte, atsiminimuose apie Jašiūnų valsčiaus lietuvišką Galinių pradžios mokyklą rašo: „Tik ką atgavus Vilnių 1939 m. buvo paskelbtas atsišaukimas, kad Vilniaus atgautai sričiai reikalingi pradžios mokyklos mokytojai. Tėviškei likus tuo metu Gudijos pusėje atsiliepiu į tą atsišaukimą ir buvau paskirtas į Galinių pradžios lietuvišką mokyklą. Darbas buvo sunkus ir dar man be patyrimo, nes iš pradžių nė su vienu mokiniu lietuviškai susikalbėti nebuvo galima.“ Inspektorius tikrinimo apyskaitoje apie mokytojos Sofijos Bukentaitės darbą Eišiškių valsčiaus lietuviškos Janonių pradžios mokykloje 1940 m. balandžio 29 d. taip atsiliepė: „IV skyriaus mokiniai supažindinti su svarbiausiais Lietuvos istorijos faktais ir jos kunigaikščiais. Mokiniai šio skyriaus susipažinę su Lietuvos gyventojais, jų užsiėmimais, Lietuvos upėmis ir didesniais miestais. Darbo vaisiai, lietuviškumo ir auklėjimo žvilgsnių yra teigiami.“ Nepriklausomos Lietuvos teisininkas, Lietuvos kariuomenės teisėjas Petras Kairys 1939 m. lapkričio 3 d. savo dešimtmečiui dukrai į mokyklinį albumėlį užrašė: „Atmink visada, kad kiekvienas lietuvis privalo mylėti savo tautą ir tėvynę ir, esant reikalui, pasiaukoti joms. Užmiršęs savo tautą ir tėvynę, – nevertas žmogaus vardo“. Dar vienas pavyzdys – iš pokario partizanų apygardos kreipimosi į kovotojus: „Mes išėjome ginti savo teisių, savo tėvynės, savo kaimų, mūsų tėvų ir protėvių krauju aplaistyto žemės ir jų kapų. Mūsų kelias garbingas.“ Šie cituoti pavyzdžiai puikiai nusako įvairių žmonių pasiaukojimą savo tautai ir valstybei bei pasiaukojimo liepsnos perdavimą ateities kartoms.

Vasario 16-ąją Lietuva šventė valstybės atkūrimo dieną. Kaip kiekvienais metais, ši diena iškilmingai paminėta ir Šalčininkuose. Jau nuo 1995 m. šventės organizacinis komitetas, kurį sudaro Šalčininkų tūkstantmečio gimnazijos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Priešgaisrinės ir gelbėjimo tarnybos, Policijos, Šaulių sąjungos, įvairių visuomeninių organizacijų atstovai, organizuoja Šalčininkų krašto gyventojams Valstybės atkūrimo dienos renginius. Šiais metais šventę organizavo Lietuvos tūkstantmečio gimnazija, Šalčininkų bendruomenė „Šalčios žemė“ ir leidykla „Versmė“. Renginio tikslas – skleisti valstybingumo idėjas, supažindinti šio krašto žmones su rašytiniais šaltiniais apie Šalčios žemę, stiprinti kariuomenės ryšius su visuomene ir suteikti rajono gyventojams galimybę susipažinti su Šaulių sąjungos veikla. Šiais metais šventė prasidėjo šv. Mišiomis Šv. Apaštalo Petro bažnyčioje, Mišias aukojo kunigas Vitold Zuzo. Pasibaigus šv. Mišioms šventės dalyviai užėmė vietas iškilmingoje rikiuotėje. Deja, šiais metais neatvyko ir rikiuotėje nedalyvavo Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos karininkai ir kariūnai, Valstybės sienos apsaugos tarnybos tarnautojai – pasieniečiai, Šalčininkų policijos pareigūnai, kurie anksčiau sudarydavo iškilmingos rikiuotės būrius ir žygiuodavo Šalčininkų miesto gatvėmis, tuo parodydami vienybės ir solidarumo jausmą šiame atokiame ir Lietuvos valstybės vadovų užmirštame krašte. Tačiau prie Šalčininkų bendruomenės „Šalčios žemė“ organizuotos eisenos narių prisijungė

Iškilminga šventės rikiuotė (savanoriai, šauliai, skautai, visuomenė)

Krašto apsaugos savanorių pajėgų Didžiosios Kovos apygardos 8-osios rinktinės kariai savanoriai, Lietuvos šaulių sąjungos Karaliaus Mindaugo 10-osios rinktinės ir 11-osios kuopos šauliai su plazdančiomis Lietuvos trispalvėmis, taip pat Šalčininkų krašto lietuviškų mokyklų mokytojai ir mokiniai.

Iškilmingos eisenos dalyviai žygiavo miesto gatvėmis iki Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos, prie kurios buvo pakelta Lietuvos valstybės vėliava ir visi renginio dalyviai bei svečiai sugiedojo Lietuvos

valstybės himną. Po vėliavos pakėlimo gimnazijos valgyklos darbuotojos visus šventės dalyvius vaišino pačių išvirta kareiviška koše. Vėliau gimnazijos aktų salėje vyko iškilmingas minėjimas. Renginio dalyvius pasveikino gimnazijos direktorius Vidmantas Žilius, pranešimą apie Vasario 16-osios įvykius skaitė prof. Antanas Tyla, koncertavo gimnazijos moksleiviai.

Šiais metais į šventinę programą buvo įtraukta leidyklos „Versmė“ išleistos A. ir J. Lesių knygos „Kova už Šalčininkų kraštą ir Lietuvybės išsaugojimą“ pristatymas ir diskusija. Šios knygos sutiktuves įnešė į šventinį renginį gyvumo, naujų minčių, pasididžiavimo mokytojo profesija ir jų pasiaukojamu darbu Šalčininkų krašte trijų okupacijų laikotarpiu – Lenkijos, nacistinės Vokietijos ir Sovietų Sąjungos. Ši knyga – tai gyvas liudijimas apie Šalčininkų krašto lietuviybės išsaugojimo dramą. Knygos autoriai paprastai, bet labai vaizdžiai atskleidžia lietuviškų mokyklų mokytojų pasiaukojamą darbą, jų tikėjimą šio krašto atlietuvinimo idėja. Mokytojų, kurie nepabūgę pavojų skatino mokinius, jų tėvus ir vietinius gyventojus kalbėti gimtąja lietuvių kalba, pažinti Lietuvos istoriją, puoselėti lietuviškus papročius ir etninę kultūrą. Atskirose knygos dalyse pasakojama apie Šalčios žemės istoriją, Šalčininkų kraštą ir lietuviškų mokyklų, lietuviybės situaciją 1939–1988 m. laikotarpiu, apie Lietuvos partizanus Šalčininkų krašte, represijas prieš mokytojus ir kovą už Šalčininkų krašto lietuviybės išsaugojimą atkūrus Lietuvos nepriklausomybę.

Knygą „Kova už Šalčininkų kraštą ir Lietuvybės išsaugojimą“ anonasavę leidyklos „Versmė“ atstovai rašė: „Tik perskaitę knygą ir pažvelgę į to meto kuklias nuotraukas suprasime, kad šie lietuviybės puoselėtojai – mokytojai perdavė mums Nepriklau-

Nukelta į 3 psl.

Knygos autoriai su gimnazistais

Atkelta iš 2 psl.

somos Lietuvos piliečiams tokias vertybes kaip tautiškumas, patriotizmas, pasiaukojimas, žmogiškumas, drąsa ir pasitikėjimas lietuvišku žodžiu.”

Apie knygą, jos atsiradimo istoriją kalbėjo knygos atsakingasis redaktorius Andrius Biziulevičius. Jį patį susidomėti švietėjiška veikla Vilniaus krašte paskatino senelio Stasio Biziulevičiaus švietėjiška veikla, kova už lietuvišką žodį Aukštadvario krašte.

Knygos bendraautorė J. Niūniavaitė-Lesienė pasakojo apie darbą ruošiant knygą, neskaičiuojant valandų ir nelaukiant užmokesčio, valstybės archyvuose, ekspedicijose, diskusijose su Šalčios žemės gyventojais ir leidyklos „Versmė” darbuotojais. Knygos bendraautoris A. Lesys kalbėjo apie paskatas parašyti šią knygą – tai mokytojavimas Šalčininkų krašto mokyklose ir noras perduoti mokiniams tikrąją Šalčios žemės istoriją, siekti lietuviškumo atgimimo šiame sulenkėjusiame, sugudėjusiame krašte. Knygos pratarmėje autoriai rašo: „Mūsų darbas nėra išsamus istorijos veikalas apie Šalčininkų kraštą. Mes tik norėjome parodyti lietuvių kovą už lietuviybės išsaugojimą savo žemėje.”

Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos istorijos mokytoja Laura Valainienė ir jos mokiniai 3 klasės gimnazistai Stanislov Sinkevič, Rasa Zutaulaitė, Anton Žolnerovič ir Emilija Karčevska su dideliu pakilimu pasakojo savo emocinius išpūdžius perskačius knygą, apie jos autorius, naujus ir nežinomus faktus Šalčios žemės istorijoje: „Lietuviškų mokyklų mokytojai – misionieriai – patriotai, kurie nepabūgę pavojų skatino mokinius kalbėti lietuviškai. Dalis jų buvo Lietuvos kariuomenės karininkai, šauliai, policininkai, partizanai, Sibiro tremtiniai. Dalies šių nuostabių pedagogų likimai buvo tragiški – tai neteisybė, areštai, kankinimai, tremtys ir žūtys... Visa tai lydėjo juos gyvenimo kelyje.”

Lietuvių švietimo draugijos „Rytas” pirmininkas Algimantas Masaitis, pradėjęs diskusiją „Ar tokio pobūdžio knygos skatina visuomenę kovoti už lietuviybės išsaugojimą savo žemėje ir ugdo patriotizmą”, kalbėjo apie knygos reikšmę šiandienos lietuviškų mokyklų mokytojams, pabrėždamas jų pasiaukojamą darbą, žinių siekį ir meilę mokiniams. Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijos direktorius Vytautas Dailidka kalbėjo apie kovą už lietuvišką žodį Šalčininkų krašte ir savo tėvelio mokytojo Vinco Dailidkos meilę gimtajam kraštui, jo pasiaukojamą darbą ir švietėjišką veiklą. Savo tėvelį jis pažino kaip rūpestingą mokytoją, didį Lietuvos patriotą, nuoširdų ir reiklų savo darbui. Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos direktorius Vidmantas Žilius pabrėžė, kad „ši knyga turi gulti ne tik ant kiekvieno mokytojo stalo, bet ir ant kiekvieno Seimo nario stalo, galbūt tuomet Lietuvos vyriausybė skirs deramą dėmesį švietimo pietryčių Lietuvoje, ypač Šalčininkų krašte, susidariusiai situacijai taisyti”. Diskusijoje dalyvavo ir garbinga renginio viešnia – 1991 m. gegužės 19 d. Krakūnų poste Šalčininkų rajone žuvusio pasieniečio Gintaro Žagunio mama Aldona Žagunienė. Ji, buvusi lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja, padėjo knygos autoriams, leidyklos „Versmė” vadovui P. Jonušui už įdomią ir kupiną naujų išvalgų knygą, kuri taip simboliškai, Lietuvai minint valstybės atkūrimo 95-ąsias metines, pristatyta Šalčininkuose. „Tai puikus pavyzdys, kaip reikia mylėti savo valstybę ir aukotis jai”, – sakė A. Žagunienė.

Baigiamojoje renginio dalyje buvo įteiktos A. ir J. Lesių knygos kalbėjusiems, diskutavusiems renginio svečiams ir dalyviams. Norintieji gavo knygos autorių autografus, diskutavo knygos temomis, dalijosi nuomonėmis ir asmenine patirtimi prie kavos puodelio.

Didžiulės pagarbos verti lietuviai mokytojai, dirbę Vilniaus krašte. Jeigu ne jų geležinė valia, pasiaukojimas, drąsa, Lietuva Vilniaus krašto jau nebeturėtų. Mes tebesame daug skolingi Vilniaus krašto lietuvių švietėjams, bet svarbiausia mums iš to laikmečio mokytojų, švietėjų perimti jų pasiaukojimą tėvynei ir neužmiršti prelado Mykolo Krupavičiaus žodžių: „Kiekvienam lietuviui mylėti savo tėvynę ir dėl jos kovoti yra švenčiausia pareiga. Tai žemė, susijusi su tautos istorija, lietuvių per amžius ginta, lietuvišku krauju pulsuojanti. Ji yra tikroji lietuvio vieta gyventi, verta aukotis ir dirbti”. □

Ir iš nieko randasi maži kultūros stebuklai

Astrida Petraitytė

Trečiąkart dalyvavau Gailių klanų premijos teikime (tradiciškai surengiamame prieš Kovo 11-ąją, šįkart – vasario 26-ąją), bet vis dar tuo negaliu atsistebėti – privačia (šeimnine) iniciatyva, savos ir kultūrinės, ir pilietinės pozicijos (s)teigimu, ją ne tik formaliai įteisinant, bet ir faktiškai paverčiant Lietuvos kultūrinio gyvenimo reiškiniu. Jei kam kilo įtarimas, kad mano stebėjimasis turi kritišką atspalvį, patikslinu: žaviuosi.

Tuo labiau, kad bent klanų galvos, poeto ir vertėjo Antano Gailiaus pilietinei pozicijai, ne kartą išsakyta žiniasklaidoje, telikdavo pritariaimai sulinkėti – paprastai ir būdavo teigiama kiekvieno iš mūsų pilietinė atsakomybė, nesileidžiant į taip madingą bambėjimą dėl iš valdžios patiriamų skriaudų, remiamasi krikščioniškomis vertybėmis... Visa šeima – pirmiausia Danutė ir Antanas Gailiai ir jų vaikai Gabrielė, Kotryna ir Bernardas – nėra užsimūrijusi savo profesinės veiklos bokšte. Štai profesorė Gailienė, psichologė, savo žvilgsnį kreipia ne tik į intymius asmenybės išgyvenimus, bet ir į tragiškąją visos visuomenės patyrimą – yra išleidusi knygą „Sunkių traumų psichologija: Politinių represijų padariniai”.

2011-iesiems vos prasidėjus nuskambėjo netikėtas pranešimas – Gailių klanas paskelbė steigias savo premiją! Vien toks savęs įvardijimas kūrė intrigą – galima buvo numanyti, kad šeimos visuomeninis rūpestis ėgis šmaikščią formą, tikrai netaps egocentriškai sausu moralizavimu: kas blogai, kaip yra ir kaip neturi būti. Premija, kaip skelbta, subjektyvia ir sutartine Klanų nuomone, bus „kasmet skiriama už viešojo gyvenimo refleksijas, išreikštas žodžiais arba darbais ir siekiančiais bendrojo gėrio”.

Ne be reikalo pažymėta: „arba darbais”... Pati pirmoji premija 2011-aisiais įteikta publicistinės plunksnos meistriui, „Naujojo Židinio–Aidų” autoriui Tomui Dau-girdui (beje, bent man taip mįslė ir likusiu: premijos atsiimti jis ne-atvyko, intriga – ar tai realus asmuo? – buvo įsukta). Tačiau antroji ir trečioji premijos, ko gero, skirtos labiau už darbus. 2012-aisiais Gailių klanų premijos laureatu tapo *enciklopedistas Gustavas* – Audriaus Rakauskio kuriamas personažas (gal labiau *alter ego*?) LRT laidoje vaikams „Gustavo enciklopedija”. O šiemetinis

Choras „Aidija” (vadovas – Romualdas Gražinis)

Klanų pasirinkimas, ko gero, nustebino ne tik laureatę (tai pripažinusią) – ja tapo buvusi finansų ministrė Ingrida Šimonytė! Nuostabą (ištikusią ir mane) sukėlė tiesiog lūkesčių stereotipai – laukta laureato iš kultūros lauko... Bet pasirinkimo netipiškumas tik paliudija Klanų gelminio regėjimo gebėjimą – daug kam iš menininkų svetimoje teritorijoje įžvelgti Kultūros žmogų. I. Šimonytė apdovanota „už šviesų protą ir aštrų liežuvį”. Vėl teko pritariaimai sulinkėti galva: juk ministrė Šimonytė išties žavėjo gebėjimu lakoniškai, nesyk ir šmaikščiai atsakyti net ir netikėtai ją užklupusiems žurnalistams. Matyt, teks pasidomėti ir šios autorės rašiniais, juk publicistinė plunksna gali būti aštresnė už politikės liežuvį...

Pagiriamąjį žodį laureatei taręs „Lietuvos žinių” vyriausiasis redaktorius Ramūnas Terleckas taip ir įvertino: Klanas pasirinko geriausią iš geriausių. (Beje, prisiminęs, kaip jo tėvui Antanui Terleckui 85-mečio proga – kai jau yra „nebepavojingas” – išsakyta daug pagiriamųjų žodžių, jis pasidžiaugė, kad Šimonytė įvertinimo sulaukė savo veiklos įkalnėje). O savo padėkos žodžiu laureatę pirmiausia pabrėžė Gailių klanų fenomeną – prieš keletą metų visuomenėje būta daug pesimizmo, o štai radosi žmonės, nutarę skleisti šviesą...

Ši premija nėra piniginė – laureatas apdovanojamas sidabro medaliu ir diplomu. Gailių klanas, įsipareigojęs padengti su premijos skyrimu susijusias išlaidas, mecenatų paramos taip pat neatsisako (ir šįkart minėtos pavardės). Mecenatais, matyt, laikytini ir Lietuvos nacionalinis muziejus, kurio jaukioje salėje vyksta renginys, ir Romualdo Gražinio vadovaujamas choras „Aidija”, ne tik muzikaliai, bet ir šmaikščiai įsipinantis į apdovanojimo iškilmės (štai tarp kitų kūrinių šįkart atlikta „ABBA” daina, kurioje žodžiai „money money” skambėjo greta „Ingrida Šimonytė” ir pan.). Tad Gailių klanų iniciatyva tuo labiau stebinanti – kultūros laukas praturtintas tarsi „iš nieko”. „Tik” iš idėjos, entuziazmo, rūpesčio, angažuotumo bendrajam gėriui.

Vakaro dalyviai su laureate Ingrida Šimonyte viduryje.

Astridos Petraitytės nuotr.

Iš k.: Danutė Gailienė, Bernardas Gailius ir Antanas Gailius

VILNIAUS KNYGŲ MUGĖ – PRISIJAUKINTA ERDVĖ

Renata Šerelytė

Šventė leidėjams ir pirkėjams

Šiomet Vilniuje Litexpo rūmuose vyko jau 14-oji Vilniaus knygų mugė. Žinoma, derėtų prie šio pavadinimo dar pridurti ir žodį „tarptautinė“, tačiau galbūt nesuklysiu sakydama, kad visų pirma tai yra Lietuvos knygos bičiulių, knygos mėgėjų šventė. Visuomet atsiranda burbančių, kad tai yra leidyklų ir leidėjų šventė, mat jiems bene labiausiai ši mugė yra naudinga. Tebūnie, argi gaila. Ir nei baisėtis, nei gėrėtis ilgomis eilėmis prie bilietų kasų ar spūstimi prie leidyklų stendų nesiruošiu. Pagaliau tai juk normalu – nusipirkti madingą knygą taip pat natūralu kaip madingą drabužį. Juolab kad skaitytojų skonių įvairovė mugė tikrai atliepia. Rasite čia knygų įnoringiausiam skaitytojui – nuo moterims skirtų romaniukų minkštais viršeliais iki solidžių akademinių veikalų. Tiek pat ir leidyklų – nuo prestižinių, kurių vardas ir prekinis ženklas liudija, kad ir jų leidžiama literatūra yra rinktinė, ar leidžiančių

bepereleidžiama, užtat Bukinistų pasaže atsiveria unikali galimybė rasti savo vaikystės knygą. Vertinčiausias šiųmetis mano medžioklės laimikis – Polio de Kriuifo „Mikrobų medžiotojai“, Henrio Cutnerio „Pragaištingas laivas“ ir Stanislovo Lemo „Soliaris“. Žinoma, parsitempia dar apie dvidešimt kitokių, bet šitos, kaip sakoma, grietinėlė.

Įdomiausia, kad prie senų knygų irgi netrūko žmonių. O kodėl gi neišsigijus už porą litų kokio tomo iš „Pasaulinės literatūros bibliotekos“? Populiarių sovietmečiu leistų serijų „Drąsiųjų keliai“, „Zenitas“ ar „Norriu žinoti“?.. Tai lyg savotiškas laiko sustabdymas – atsiverti vaikystės laikų knygą, ir į tave siūbteli praėjusio laiko magija.

Ką skaito paaugliai

Kadangi šiųmetės knygų mugės tema – paauglių literatūra, tai mugėje, be abejo, netrūko diskusijų šia tema: ką paaugliai skaito, kokios yra knygos paaugliams, kokių jų reikia ir pan. Didelę įtaką jaunam žmogui daro ir vartotojiškos visuomenės prioritetai – viskas nukreipta vartotojo, o ne kultūros suvokėjo sukūrimui, tam ištikimai tarnauja bulvarinė žiniasklaida,

ypač televizija. Tačiau galbūt reikėtų kritiškai pažvelgti ir į pačių paauglių tėvelius, kurie patys sėdi prilipę prie kompiuterių bei televizorių ir, kaip sakė viena jauna kritikė, labiausiai mėgsta „užsienietišką popsą“ (čia ji omeny turėjo knygas). O neretas tėvas savo vaikui jau netgi negali paaiškinti, ką reiškia koks retesnis žodis vaikiškoje knygelėje ir pyksta ant rašytojo, kam tas taip neaiškiai rašo. Bet jeigu iš kalbos reikalaujama tik „aiškumo“, kam tada reikalinga grožinė literatūra, kuri naudojasi visomis jai teikiomomis kalbos galimybėmis?

Šiaip jau sklando nuomonė, kad paaugliai nieko neskaito, o jei skaito, tai šlamštą. Tačiau tai tėra šablonas, ir jeigu priimsite jį kaip tiesą, tai vargu ar adekvačiai suvoksime realybę. Juk ir paaugliai nevienodi: vienas vaikystėje po kelis kartus pervaro G. Schwabo ar W. Markovskos graikų mitus, bene visą lietuviškai išleistą H. Balzaco „Žmogiškosios komedijos“ ciklą, imasi F. Rabelais ar net Dantės, o kitam literatūros viršūnės prasideda ir baigiasi „Bado žaidynėmis“ ar „Brėkščiančia aušra“. Čia, prisiminus A. Šliogerį, būtų galima sakyti, kad formuojasi skaitytojo aristokrato ir skaitytojo plebėjo sluoksniai. Bet, tiesą pasakius, juk jie egzistavo visada. Sovietmečiu, ką besakys, skaitymo kultūra visgi buvo apylygė bene visuose socialiniuose sluoksniuose. Dabar ji darosi ryškesnė. Ir, tiesą pasakius, keistesnė – tie, kurie įstengtų namuose susikurti asmenines bibliotekas, geriau kuria kambarius batams ir drabužiams laikyti.

Kita vertus, ar rašyti paaugliams yra lengva? Šiometiniame knygų penketuke paaugliams tebuvo dvi knygos, o ir tos pačios, būkime teisingi, ne kažin kokios (Kristinos Gudonytės „Ida iš šešėlių sodo“, kuri ir laimėjo metų knygos paaugliams vardą, ir Unės Kaunaitės „Sudie, rytojau“). Na, gal lyginant su Lietuvos standartais, jos gal ir būtų pusė bėdos, bet kodėl gi mes turėtume lyginti jas su Lietuvos, o ne pasauliniais standartais? Ir kokie gi tie Lietuvos standartai? Nuobodus pasakojimas, stereotipinės situacijos, neįtikinami veikėjai, pasenę literatūriniai triukai?.. (Už Romeo ir Džuljetos temos eksploatavimą jau reikėtų imti bausti – kiek gi galima...). Bet, regis, su šia padėtimi jau susitaikė ir rašytojai, ir literatūros kritikai. Todėl turime tai, ką turime. Reikia džiaugtis tik tuo, kad verčiama ir išleidžiama daug gerų užsienio autorių, rašančių paaugliams.

Metų knygos ir premijos

Paskutiniąją mugės dieną vyko metų knygų autorių apdovanojimas. Šiomet jie varžėsi keturiose kategorijose: prozos, poezijos, vaikų literatūros ir paauglių literatūros. Prozos sektoriuje nugalėjo Alvydas Šlepikas ir jo romanas „Mano vardas – Marytė“ (mugės metu buvo išparduotas visas antrasis knygos leidimas ir knygų pritrūko), poezijos – Rimvydas Stankevičius ir jo „Ryšys su vadaviete“, paauglių literatūros – jau minėtoji Kristina Gudonytė ir jos „Ida iš šešėlių sodo“, o vaikų literatūros

Nukelta | 5 psl.

Patriotų premija apdovanotos knygos „Kas laimėjo Žalgirio mūšį? Istorinio paveldo dalybos Vidurio ir Rytų Europoje“ pristatymo akimirka

populiarąją literatūrą, pritaikytą daugiau masiniam skoniui, ar visai negirdėtų, išdygusių kaip Pilypas iš kanapių.

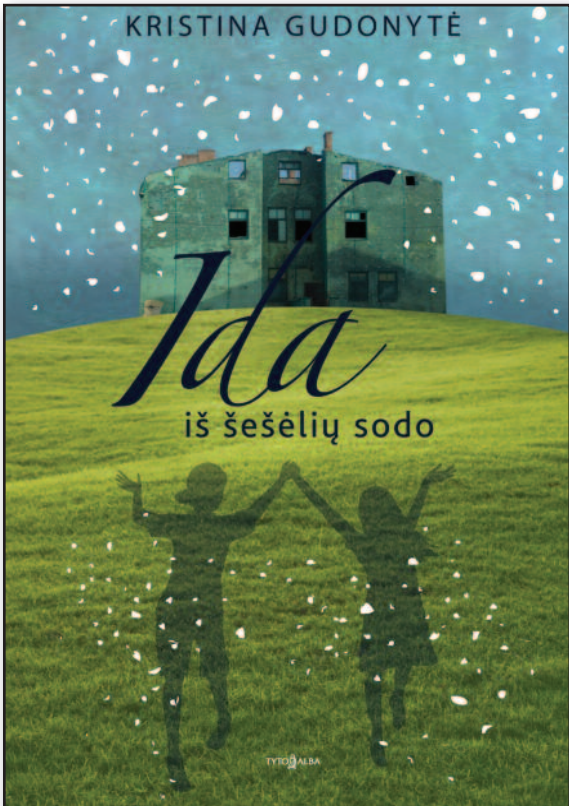
Tiek pat ir svečių – ir lietuvių, ir užsienio rašytojų. Šiomet paminėtini Kader Abdolah (Iranas-Nyderlandai), Tahir Shan (Marokas), Ellen Cassedy (JAV), Algis Rukšėnas (JAV), Antanas Šileika (Kanada), Tomas Venclova ir Algis Mickūnas (JAV – Lietuva), Hailji, parašęs romaną apie Vilniaus Užupį (Korėja) ir daugelis kitų. Žinoma, vertėtų paminėti ir Joaną Plaza, krepšinio klubo „Žalgiris“ trenerį, kuris mugės metu pristatė savo naują knygą „Andželinos paklodės“. Sakykite ką norite, bet ar daug rastumėte trenerių, rašančių grožinę literatūrą, ir, regis, visai neblogą?.. Ir ar dažnai knygų mugėje pamatytumėt krepšininką su knyga rankoje?.. Regis, tai buvo Paulius Jankūnas, kuris tarsis su liūdesiu, tarsis su džiaugsmu balse pasakė, kad niekur nesidėsi, dabar jau teks tą knygą ir perskaityt.

Senos knygos – laiko stabtelėjimas

Pinigai mugėje tampa gana reliatyviu dalyku. Ypač knygiui fanatikui. Čia buvo, čia, žiūrėk, nebėra. Tiesa, daugelyje stendų galima atsiskaityti banko kortele, bet tai irgi kvepia rizika. Žinoma, ne kam kitam, o knygiaus sąskaitai. Nebent užteiktumėt, pavyzdžiui, į Bukinistų pasažą, kur pardavinėjamos senos, skaitytos knygos. Jos kainuoja tikrai nebrangiai – nuo dviejų iki penkių litų. Prisipažinsiu, kad šitas pasažas man buvo atradimas jau nuo praėjusių metų ir kad atkakusi į mugę šoviau tiesiai į jį. Suveikė medžiotojo instinktas – daugelis vaikystėje skaitytų knygų bibliotekose kaip pasenusios išimtos iš kolektorių, saugomos knygų saugyklose, nereta dėl autorių teisių specifikos ar kitų dalykų jau iš naujo ne-

Atkelta iš 4 psl.

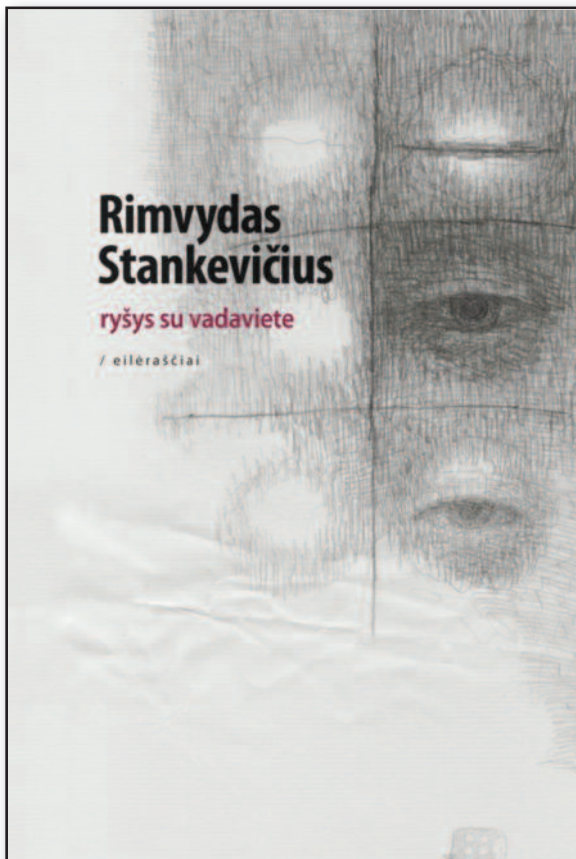
kategorijoje vėl triumfavo Kęstutis Kasparavičius ir jo „Sapnų katytė“. Tiesą pasakius, K. Kasparavičius – toks šiltas ir kuklus žmogus, kad triumfuojančiu jį vadinti gal ir per skambu. Bet jo knygos išskirtinai gražios – čia jau nieko neprisidėsi. O ir kūrybinėje mugės studijoje K. Kasparavičiaus pilna kiekvienais metais – jis piešia kartu su vaikais, šneka, dalijasi idėjomis.

Tuoju po metų knygų autorių apdovanojimo į sceną kilo poetas Gintaras Bleizgys – jis tapo ketvirtuoju Jurgos Ivanauskaitės premijos laureatu už poezijos knygą „Sodas“. Premija, kaip teigiama, skirta jam už atvirą, drąsą ir laisvą kūrybinę raišką. Būtina sąlyga – autorius turi būti ne vyresnis kaip 44 metų. (Tokio amžiaus būdama, anapilin iškeliavo Jurga).

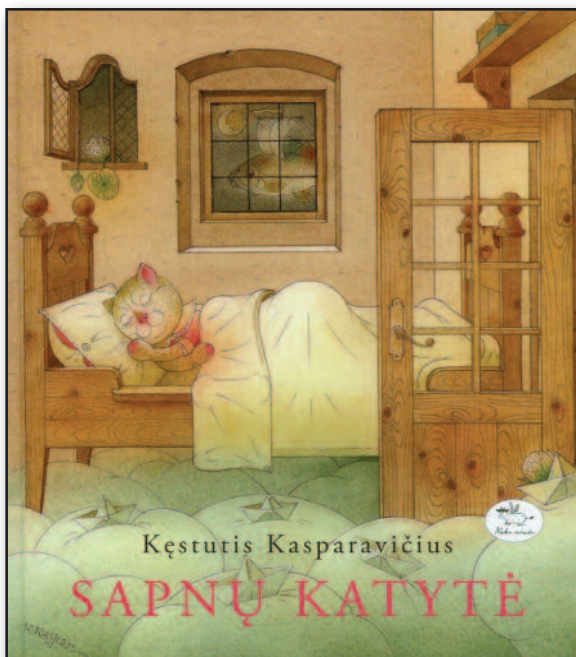
Kūrybiškiausia metų knyga iš dvylikos pretendencijų išrinkta jauno poeto Gyčio Norvilo knyga „Išlydžių zonos“. Premiją teikia Lietuvos literatūros ir tautosakos institutas – taigi literatūros kritikai, profesionalai. O kadangi ir kritikai turi ne tik objektyvius vertinimo kriterijus, bet ir savo simpatijas bei antipatijas, nuspėti knygą laureatę praktiškai neįmanoma.

Patriotų premiją Vaikų knygos kategorijoje laimėjo Vilės Vėl knyga „Kaip mes išgarsėjome“ (autorės pavardė – Vilija Dailidienė, ji – mokytoja, Antano Terlecko dukra). Premija už patriotinę beletristinę knygą atiteko Alvydo Šlepiko romanui „Mano vardas – Marytė“. Už patriotinę mokslinę studiją „Kas laimėjo Žalgirio mūšį? Istorinio paveldo dalybos Vidurio ir Rytų Europoje“ premiją laimėjo Danguiras Mačiulis, Rimvydas Petrauskas ir Darius Staliūnas. Premiją teikia Krašto apsaugos ministerija, ir jau trečius metus iš eilės.

Pačią pirmąją mugės dieną buvo apdovanotos ir gražiausios metų knygos – premijos atiteko knygų dailininkams, kurių turime daug ir vienas už kitą puikesnių. Knygos meno konkursą, bendradarbiaudama su Lietuvos dailininkų sąjunga ir Vilniaus dailės akademija, kasmet organizuoja Kultūros ministerija. Šiais metais konkursui pateiktos 98 knygos. Metų premija skirta Ramunei Januševičiūtei už Ramutės Rachlevičiūtės knygos „Andrius Puipa. Gyvenimo ir meno virtuozas“ apipavidalinimą. Vilniaus dailės akademijos premija atiteko Gražinai Didelytei už knygos „S. Daukanto tako eskizai“ apipavidalinimą. Penkias premijas teminėse knygų grupėse laimėjo Ieva Babilaitė (už Antano Šimkaus ir Ievos Babilaitės

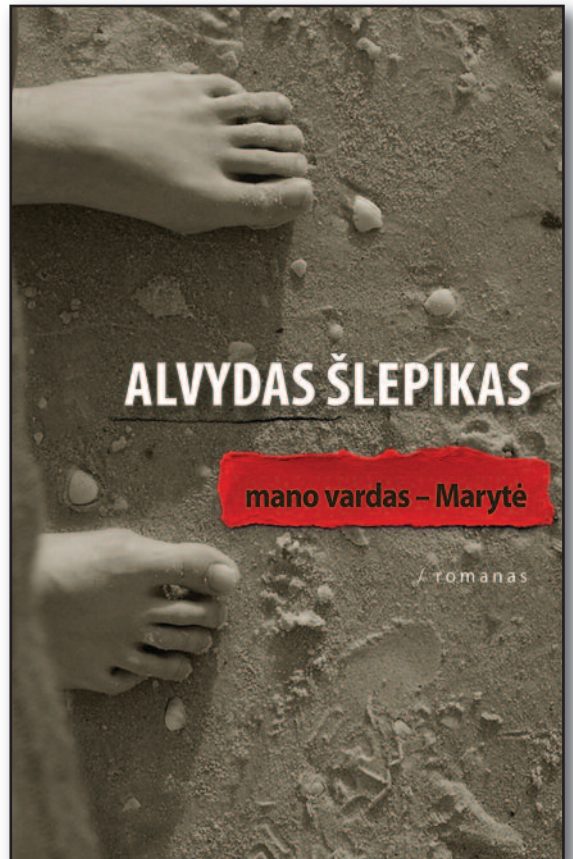
Visos keturios Metų knygos – laureatės

knygos „Vaizdai iš gyvenimo bobulytės ir kt.“ apipavidalinimą), Sigutė Chlebinskaitė (už Reginos Urbanienės knygos „Petras Rauduvė. Grafika: kūrybos retrospektyva 1932–1993“ apipavidalinimą), Agnė Dautartaitė-Krutulė (už Aistės Smilgevičiūtės ir Roko Radzevičiaus knygos „Skylėnų dainynas“ apipavidalinimą), Agnė Dautartaitė-Krutulė (už Mato Dūdės knygos „Trumpa esė apie giliaspaukę su ne technologiniais nukrypimais“ apipavidalinimą), Romas Orantas (už Justino Marcinkevičiaus knygos „Ranka parašyta“ apipavidalinimą). Konkurso diplomai skirti dar 12 dailininkų.

Laisvos improvizacijos mugės tema

„Aprašyti“ knygų mugę – žodis beviltiškas ir kvailas. Tai tas pats, kaip išrinkti aguonų grūdėlius iš pelenų – tai galėtų padaryti tik antgamtinė jėga arba, tarkim, paukščiai, kaip pasakoje apie Pelenę. Nes renginių tiek, – ir netgi ne pačiuose Litexpo, o ir kitoje Vilniaus erdvėse, pvz., Užupio kavinėje, Prancūzų kultūros centre ir pan. – kad gali iš proto išsikraustyti, ir man nuostabiausia tai, kad visuose atsiranda susidomėjusių ir dalyvavusių. Todėl ir neaprašinėsiu mugės – tik pasakysiu, kad jos šurmulys, grūstys prie knygų, leidyklų vado-

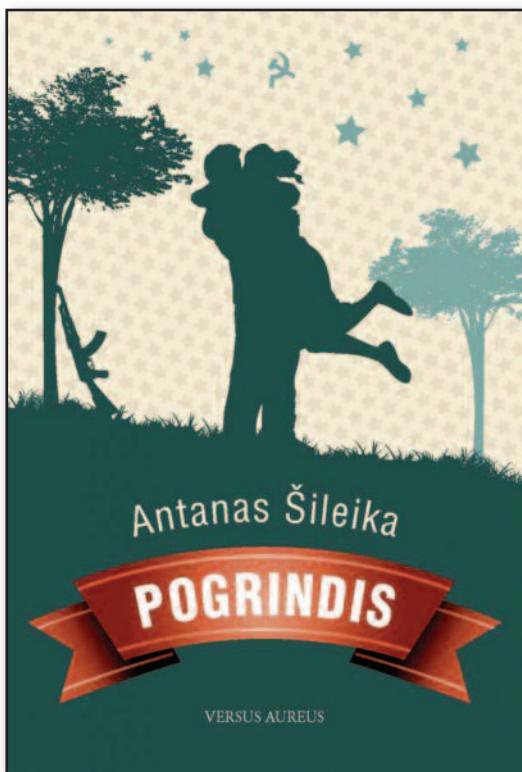
vai, kaip bitės motinėlės sėdintys savo stenduose, kavos ir karšto šokolado kvapas ir visa kita – viskas man artima ir smagu, ir netgi jei kas nuospaudą numins, nepikta. Juk visa tai dėl knygos. (Na, gal kiek ir dėl mados – tokia jau tradicija lėkti kasmet į Knygų mugę įsivyravo). O dar atminty lieka tokios štai lengvos džiaz improvizacijos knygų mugės tema.

Pavyzdžiui, stovi prie „Baltų lankų“ stendo apdėjusi nuo lakstymo moteriškaitė, laiko rankose K. Sabaliauskaitės „Danielių Dalbą ir kitas istorijas“ ir susirūpinusi klausia: „O kur galėčiau rasti naująją K. Sabaliauskaitės knygą?“. Leidėjas, mandagiai kostelėjęs, sako: „Jūs laikote ją rankose“. Moteriškaitė aikteli išsigandusi, o leidėjas ramiai paaiškina: nieko tokio, knyga jus tiesiog apakino. Žinoma, po to moteriškei neliko nieko kito, kaip knygą nusipirkti.

Be to, susidurti kaktomuša knygų mugėje su koku Seimo nariu ar politiku visai nėra jokia egzotika, veikiau rutina, nes Knygų mugėje paprastai susiduri su tais pačiais politikais: Vytautu Landsbergiu, kuris kiekvienai knygų mugėi parašo po vieną ar netgi porą knygų, Eligijumi Masiuliu, kuris paprastai vaikšto su savo atžalomis, jau siekiančiomis paauglio amžiaus, Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos stende šmestelėjo Vytenis Andriukaitis – pristatinėjo savo knygą, solidaus storumo, labai tikiuosi, ne apie Semaškos sveikatos sistemos privalumus kapitalistinėje visuomenėje. Dar kažkur pasivaideno tautininkas G. Songaila – kaip Maironio dūmas, neblaškomas vėjo. Ko jau tikrai Knygų mugėje nesu mačiusi, tai Rolando Pakso ir Viktoro Uspaskicho. Šitą tvirtai galiu pasakyti. Matyt, ne veltui pastaruoju metu šios dvi partijos jungiasi į vieną – nors Paksas tvirtina, kad „intelektinio potencialo“ pagrindu, bet vargu ar tuo patikėtų nors vienas knygų mugės lankytojas.

Užtat jau lengviau patikėti tuo, kad Hanibalas Lekteris galėtų būti įtrauktas į lietuvių nacionalinių herojų panteoną. Diskusija tokiu intriguojančiu (reklaminiu) pavadinimu „Ar Hanibalą Lekterį reikėtų įtraukti į lietuvių nacionalinių herojų panteoną?“ sutraukė pilnutėlį forumą. Lekteris į panteoną, regis, nebuvo įtrauktas, bet kanadietis rašytojas Antanas Šileika sulaukė klausytojų plojimų už pasiūlymą šalia Grūto parko kurti Hanibalo Lekterio parką, kurio lankytojams siūlytų fiktyvios arklienos (kad lietuviai mintų arkliena, kadaise rašė J. Franzenas savo romane „Pataisos“). Bet, kaip ironizavo viena jauna reikli kritikė, Šileikos pasiūlymas kol kas utopinis: lietuviai, pasak jos, taps pajėgus autoironijai tik tada, kai sutvirtės jo tapatybė.

Tokia tad toji mūsų Vilniaus knygų mugė. Labai gyvybinga, šurmulinga, talpinanti ir tradicijas, ir alternatyvas. Knygų pasaulyje visiems užtenka vietos. Net tiems, kurie knygų neskaity. Gal ne veltui vienas reklaminių plakatų (kur pagyvenęs vyras laiko A. de Saint-Exupery „Mažąjį princą“) skelbė: Prisijaukink mane. Nežinau, kaip kitų mugių atveju, bet Knygų mugės metu didelė Litexpo rūmų erdvė man atrodo prisijaukinta. □

„Versus aureus“ leidyklos lietuviškai išleistas Antano Šileikos romanas „Pogrindis“

Tarsi viskas būtų vykę vakar (2)

Stanislovas Abromavičius

Pabaiga. Pradžia 2013 m. kovo 2 d. „Kultūroje“

Ji, Kaune gyvenanti Birutė Žindulytė-Polianskaja, tremtyje, lageriuose praleido trisdešimt metų. Tėvelis buvo nukankintas lageryje. Ji atskyrė dar Naujojoje Vilnioje ir išvežė į Krasnojarsko krašto Rešotų lagerį Nr. 7. Buvusį policininką kaltino tėvynės išdavimu pagal Rusijos federacijos baudžiamojo kodekso 58 straipsnį. Mušė, marino badu. 1941 metų gruodžio 10 dieną lageryje jaunas vyras buvo nukankintas.

Mama Sibire net ir sunkiausiomis minutėmis neprarado optimizmo, vis drąsino ir įkvėpė visus nepasiduoti negandoms. Iš pradžių jie gyveno miško kvartale Altajaus krašte. Po dvejų metų juos pervežė į Petrovkos gyvenvietę dirbti kolūkyje „Muravej“ (skruzdėlė – rus.). Paskui atsirado Barnaulo mieste. Nuo bado gelbėjo motinos įgyta siuvėjos specialybė. Pirmieji šeši katorgos metai prabėgo sunkiai, tačiau šeima išgyveno.

1947 metų kovą Anastazija Žindulienė su keturiolikmete Birute ir dešimtmečiu Robertu ryžosi iš Sibiro bėgti į Lietuvą. Mat tuo metu lenkų tautybės tremtiniai pradėjo grįžti į tėvynę...

Į ilgą kelionę susiruošė greitai. Prsidžiovino duonos, nusipirko konservų, meduolių. Visa tai darė slapta, tad motina susitarė, kad kitą dieną į darbą neateis. Birutė suprato, kad Lietuvoje reiks eiti į mokyklą, tad gavo pažymą, kad mokosi šeštoje klasėje. Kad nebūtų įtarimų, kaimynai nupirko du bilietus į Rokiškį per Maskvą, Daugpilį. Dešimtmečiui broliui Robertui bilietui pinigų neužteko. Iš pat ankstyvo ryto pasiėmė maisto, pasiklojo lovas, sutvarkė kambarį taip, tarsi būtų išėję kaip įprastą dieną: mama į darbą, vaikai į mokyklą. Stotyje, kad nekristų milicininkams į akis, stovėjo nuošaliai. Kaimynė perdavė bilietus. Įlipo į traukinį, ten susitarė su palydove, kad Robertas keliaus be bilieto. Tik ji patarė, jei įlips kontrolieriai, paslėpti brolių ant trečio aukšto gulto, prie pat sienos. Kad nekiltų įtarimų, susitarė tarp savęs kalbėti tik rusiškai. Traukinys pajudėjo. Įtampa pamažu atslūgo. Prasidėjo kelionė namo. Buvo 1947 metų kovo 22 diena...

Į Daugpilį atvyko dienos metu. Kad persėstų į kitą traukinį, vykstantį pro Rokiškį, laukė susėdę kažkokiam patvoryje. Rokiškį pasiekė kovo 29-osios pavakary, apie penktą valandą. Šilta diena, saulė, žmonių nedaug. Norėjo iki Gediškių tuos tris kilometrus nueiti pėsčiomis, juk Sibire buvo tiek išvaikščioti! Netoliese stovėjo sunkvežimis, kuris turėjo į miesto centrą nuvežti būrelį milicininkų. Tais laikais autobusai dar nevažinėjo. Tačiau mama tarp tų milicininkų pamatė mūsų giminaitį Joną Kviliūną, tad priėjome ir paprašėme pavežti į miestą. Milicininkai sutiko, baimės jausmas buvo jau išgaravęs. Pamanėme, kad esame namuose ir kad nereikia nieko bijoti.

Deja, jau 1949 metų sausio 5-ąją motina ir nepilnametė duktė už pabėgimą iš tremties buvo suimtos. Robertas liko pas motinos brolių Kostą Šapalą.

Iš Rokiškio areštinės motiną išvežė į Panevėžio kalėjimą, o dukrą iš pradžių saugumiečiai paleido. Ji apsigyveno pas mamos seserį Rokiškyje. Deja, tik mėnesį išbuvusią laisvėje Birutę suėmė antrą kartą. Po kurio laiko vėl paleido, matyt, nepilnametei nuteisti kažko trūko. Kai sausio 24-ąją mergaitę suėmė trečią kartą, išvežė į Panevėžio kalėjimą, ten ji sutiko motiną, ir abi vienoje kameroje kalėjo ištisus metus.

Tuos laikus Birutė yra gražiai aprašiusi savo prisiminimuose.

„...Likimas 1948 metų rudenį jau ruošė mums naujus išbandymus. Ėjo kalbos, kad suiminėja gri-

žusius iš Sibiro ir siunčia atgal. Girdėjom, bet netikėjom, jog tai palies ir mus. Ir bėgti nebuvo kur, slėptis – taip pat. Obelių milicija tylėjo, nors ateidavo žinios, kad pabėgusius iš Sibiro vieną po kito suima ir veža į poskyrį. Aš, šešiolikmetė, tuo metu gyvenau pas dėdę Joną Kriliūną, lankiau gimnazijos ketvirtą klasę: drebėjau namuose, drebėjau klasėje. Mama su broliu gyveno tėviškėje. Drebėjo ir ji.

1949 metų sausio 5 dieną buvau pas mamą. Pas dėdę Juozapą, tėvelio pusbrolių, kūrenome pirtį. Ėjau per kiemą, nešiau į pirtelę glėbį malkų. Mačiau, kaip nuo vieškelio į mūsų kelią pasuko rogės su milicininkais. Mečiau malkas, įlėkiau į virtuvę ir sušukau: ‘Mama, milicija!’ Mama išbalo kaip sniegas, abi apstulbom. Taip prasidėjo mums naujas kančių etapas...

Tada suimti mus atvažiavo du milicininkai iš Obelių. Vienas jų, pavarde Grigorjev, pasakė, kad mes areštuojamos už pabėgimą iš tremties vietos.

Anastazija Žindulienė su vaikaičiais Eugenijumi, Svetlana ir Rita. Kaunas, 1965

Surašė protokolą, užpildė apklausos anketas. Vienas milicininkas su mama išėjo surašyti gyvulių ir visko, kas buvo ūkyje. Kitas milicininkas saugojo vaikus. Dvylikametis broliukas Robertas verkė. Paklausus, kad bus su vaiku, Grigorjev atsakė, kad juo pasirūpins, liepė apsirengti, su savimi ką nors pasiimti draudė. Atsisveikindami visi trys klykėme...

Pastebėjau, kad vienas milicininkų atidžiai žiūri pro langą – tai atsiremddama lazdele pas mus skubėjo močiutė. Tai ji, išgirdusi apie areštą, skubėjo į pagalbą. Atsisveikinimas ir su ja truko neilgai, be žodžių, vienose ašarose.

Pradžia – Obelių milicijos areštinė. Tą pačią dieną mus išvežė į Rokiškį. Tuo metu dėdė Jonas Kriliūnas atėjo į miliciją perimti budėjimo. Pamatė mus. Vėl verkėme visi...

Kitą dieną kvietė tardytojas. Tardė kiekvieną atskirai. Trečią dieną tardytojas pareiškė, kad mane paleidžia, o mama areštuota ir keliaus į kalėjimą.

Vieną vakarą sužinojome, kad naktį kalines veš į geležinkelio stotį. Su dėde sėdom ant dviračių ir netoli milicijos vartų laukėme išvažiuojančios mašinos su kalinėmis. Mašinai išvažiavus, sekėme ją iš paskos. Stengėmės nuo jos neatsilikti. Stotyje visos kalinės buvo sutupdytos, turėjo prie savęs maišelius. Sargybiniai buvo su šunimis. Kaip peiliu pervėrė širdį – pamačiau patupdytą mamą. Buvo tamsi naktis, mama mūsų nematė, nors mes buvome netoliese. Laukėme, kol susodino į vagoną. Nuo mamos nenuleidau akių...

Po visų šių įvykių mūsų su broliu gyvenimas buvo tarsi našlaičių, kuriuos glaudė giminės. Meldžiausi ir prašiau Dievo, kad tik neiškirtų su mama kaip su tėveliu. Lai būna Sibiras, lai pasaulio pakraštys, tik kad būtume visi kartu!

Kartą kvietė pas prokurorą, tai siejau su mamos suėmimu. Tačiau klydau. Sausio 24-tos vakarą pas mus atėjo milicininkas Gunka ir paliepė eiti kartu su juo į prokuratūrą. Buvo be penkiolikos minučių dvylika, pats vidurnaktis, išėjau tik palatą ant

pečių užsimetusi. Paėjęjus milicininkas ir sako, kad mane milicijoje areštuos, teks man pasivyti mamą. Man pakirto kojas. Sustojau, paklausiau, kodėl apie tai anksčiau nesakėt, kodėl neleidot atsisveikinti? Matyt, buvau neprognozuojama, kad milicininkas nutarė pasukti atgal ir leisti man atsisveikinti su savais. Verkė krikštomotė, pusseserės, verkiau ir aš. Tuo metu brolis Robertas gyveno kaime.

Milicijoje tardytojas pareiškė, kad aš esu areštuojama už pabėgimą iš tremties vietos, pateikė arešto orderį. Nuvedė į kamerą. Visą naktį galvojau apie tą pasivijimą. Koku būdu tai padarysiu? Kokiais keliais, kur dabar yra mama? Man buvo aišku, kad aš, keturiolikmetė, sugrįžusi iš Sibiro, esu nusikaltėlė, neturėjau vaikystės, neturiu ir jaunystės, nes man už tai gali būti skirti 3 metai nelaisvės.

Vėl tardymai, nors neturėjau ką pasakyti. Kaip nusikaltėlę nufotografavo, veidą su numeriu lentutėje ir profiliu, paėmė pirštų antspaudus. Prasidėjo

mano dienos kalėjime. Trečią dieną į kamerą atvedė dvi moteris. Jau turėjau su kuo pasikalbėti. Ir vis dar tardė, klausinėjo tik rusiškai, kol surašė kaltinamąją išvadą. Vėl Rokiškio geležinkelio stotis, Panevėžio kalėjimas Nr. 4...

Iš pradžių mane patalpino į izoliatorių. Ten laikė savaitę. Po to pervadė į kalėjimo kamerą. Ten buvo apie 30 moterų. Staiga tarp jų pamačiau... mamą! Suklykiau, puoliau prie jos. Koks buvo džiaugsmas ir kokia buvo laimė! ‘Pasivijau!’. Susitikti su mama kalėjimo keliuose man tada atrodė didelis džiaugsmas. Jam nebuvo ribų, net kalėjimo sienos ir grotos buvo niekai... Čia išmokau Morzės abėcėlės, nugalėti karcerio siaubus, iš duonos pasigaminti rožančių ir kantriai laukti iš Maskvos ‘Ypatingojo pasitarimo’ sprendimų. Tik gyvenimas šuoliavo tolyn...

Po kurio laiko motina buvo nu-teista „už akių“ Maskvoje, išvežta trejiems metams atlikti „bausmės“

Stalinsko lageryje, taigoje. Sugrįžo Anastazija į Barnaulą 1952 metų vasarą su patikiniu, kad tremtis Sibire jos šeimai amžina – be teisės sugrįžti į Lietuvą. Tad kitais metais ir penkiolikmetis Robertas iš Lietuvos atkeliavo į Altajų. Čia jie išgyveno dar 23 metus, įsikūrė Barnaulo priemiestyje.

Mama abu vaikus tremtyje augino viena. Buvo gera vyriškų ir moteriškų drabužių siuvėja, pagal užsakymus siuvo namuose. Tačiau jai iš pradžių teko sunkiai dirbti paukščių fermoje viščiukų prižiūrėtoja, kol pakliuvo į siuvimo artelę. Prieš tai ji ėjo per kaimus ir rinko siuvimo užsakymus. Patarė vaikams kabintis į mokslą, kiek tik įmanoma.

Tremtyje Anastazijos vaikai suprato, kad nors ir sunkiomis sąlygomis, bet reikia mokytis. Birutė baigė rusišką septynmetę mokyklą, pradėjo dirbti darželyje auklėtoja, vėliau mokėsi metiniuose buhalterijų kursuose. Buhalterės specialybę ją lydėjo visą gyvenimą: baigė prekybos technikumą, vėliau – Barnaulo finansų ekonomikos institutą. Ištekęjo už lenkų tremtinio vaikaičio Vladimiro Polianskio. Dirbo, mokėsi vakarais, augino vaikus. Institutą baigė su pagyrimu.

1957 metais Robertas baigė vidurinę mokyklą, vedė savo bendrąklasę ir išvyko gyventi į Kemero vo sritį. Ten baigė institutą, gimė duktė Rita. Neilgai trukus vėl grįžo į Barnaulą. Deja, Robertas turėjo sunkią širdies ligą, daug operacijų, skausmo. Mirė 1984 metais net penkiasdešimties neturėdamas.

Birutės šeimai grįžti į Lietuvą leido tik 1972 metais. Tremtyje ji praleido 30 metų! Tėviškė sutiko ne tik gražią gamtą, ašarą spaudžiančiais atsiminimais, bet ir vietinės valdžios priešišku. Buvusių tremtinių vaikams buvo trukdoma tapti gydytojais. Duktė Svetlana studijuoti medicinos grįžo į Barnaulą. Sūnus Eugenijus studijavo Kauno politechnikos institute mechaniką. Gyvenimas šiai šeimai vis dar siuntė išbandymus...

Anastazija Žindulienė mirė 1983 metais, palaidota Lukštuose, Rokiškio rajone. □

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

Nuo „Kelionės miražų“ iki „... už visų galaktikų“

Ištrauka iš spaudai rengiamos esė, pokalbių, laiškų knygos

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Knyga apie neeilinio talento ir likimo poeto Bernardo Brazdžionio (1907–2002) gyvenimą ir kūrybą išskirtinė keliais požiūriais: į jos autorius rankas laimingai pateko dėmesio verti paskutiniųjų klasių gimnazisto laišakai draugui, kuriuose – jauno kūrėjo užmojai, siekiai, ryškėjantis talentas (žr. tekstą „Apie jaunystės pažįstamą, netapusį literatūros žmogumi“); čia – ir autoriaus surinkti atsiminimai tų, kurie nukentėjo už Brazdžionio poeziją; trylika metų trukusi autoriaus ir herojaus artima bičiulystė įamžinta betarpiškuose pokalbiuose ir laiškuose apie kūrybinį kelią, poeziją, tėvynę, kolegas, gyvenimo prasmę.

Knyga skaitytojui bus įteikta trijų reikšmingų datų išvakarėse: netrukus sukanka 90 metų, kai išspausdintas pirmasis Brazdžionio eilėraštis; 75 metai, kai poetui paskirta Valstybinė literatūros premija; ketvirtis amžiaus, kai žymųjį kūrėją vėl išvydome tėvynėje.

APIE POETĄ – PENKI KOLEGOS

Alė Rūta visam gyvenimui įsiminė tą šaltą lietiną 1944-ųjų balandį, kai pravėrė Valstybinės leidyklos Kaune redaktoriaus Bern. Brazdžionio duris. Širdis ledėjo iš baimės (pirmąsyk iš arti didelį poetą pamatė!). Tamsia eilute ir juodais ant kaktos krantinčiais plaukais jis jai pasirodė ganėtinai rūstus. Tačiau tik iki tol, kol nepradėjo šnekos. Po jos ir šypsena, ir juokas atsirado, – kalbėjosi tarsi būtų seni pažįstami. Tačiau, kaip prisipažino jau būdama žinoma išeivijos rašytoja (o tuomet – Alė Nakaitė), vis vien poetas tada jai atrodė „nepasiekiamas“, nesuprantamas; atrodė, lengviau į stiklo kalną įlip-tum, negu jo sieloj kampelį pajėgtum praverti ir supasti...

Netapo jos rankraštis knyga. Buvo vokiečių okupacijos metai, po kelių mėnesių prasidėjo dar žiauresnė okupacija. Lemtingi tie sutapimai buvo rankraščiui, kurio daugiau nebepamatė. Tačiau jo nepamiršo dėl daugelio priežasčių. Visų pirma dėl pavadinimo – „Baltosios dienos“. Sakė, pati nesuprantanti, kaip tai galėjo atsitikti – juk Bern. Brazdžionio pirmasis eilėraščių rinkinys beveik tuo pat pavadinimu – „Baltosios dienos“. Alė Rūta šios plo-

Leonas Peleckis-Kaktavičius Vilniuje, Rašytojų klube, pristatantis almanachą „Varpai“

nytės knygelės tuomet dar nebuvo mačiusi ir girdėjusi apie ją. Mistika, ir tiek. Užtat gerai žinojo, net mintinai mokėjo daugelį vėliau Bern. Brazdžionio parašytų eilėraščių. Todėl ir klausė savęs, ar tai „tiktai sutapimas“? O gal poetas mums, jaunesniajai kartai, turėjo tokios milžiniškos įtakos, kad mes jį net nesąmoningai sekėm ir mėgdžiojom? Po daugelio metų, geriau pažindama poetą ir mūsų literatūrą bei pavienius jaunesnius literatus, be abejo, nių galėjo atsakyti – taip! Kelios kartos eiles rašančio jaunimo, keli net dabartiniai žymesni poetai daug išmoko, sekdami Bern. Brazdžionį ar bent juo gėrėdamiesi.

Alė Rūta, paklausta, kaip gimė apysaka „Margu rašto keliu“ – knyga apie Bern. Brazdžionį, atsakė: „Tai – lyg Los Angeles rašto žmonių išgyvenimų kronika, kur centre visada buvo poetas“. Iš pradžių buvo rankraštį pavadinusi „Per pasaulį keliauja poetas“. „Sunkiai rašiau...“ – prisipažino. O pasiteiravus, ką, kaip kūrėjai, reiškė gyventi šalia tokios iškiliios asmenybės, kaip Bern. Brazdžionis, pažymėjo: „Man tai lyg paties likimo dovana. Bernardo Brazdžionio artuma mums visiems, kaliforniečiams rašto žmonėms – tartum gaivinanti saulė. Mes visi esame Brazdžionio šešėly – ir tai laimė. Ypač, kai jis tau draugiškas, įspėjantis, patariantis. Tai – moralinė parama ir paguoda, dažnai – kelrodis. Niekur be jo neapsieiname: mokykloj, bažnyčioj, tautiniuose minėjimuose. Net ir draugų susibūrimuose. Poetas mus gaivina eilėraščiais arba ir tiktai giedria nuotaika, humoru. Visus jis uždega, atgaivina dvasiškai.“

Tačiau ir praėjus daugeliui metų Bern. Brazdžionis visų pirma jai liko pirmuoju redaktorium, kurį teko pažinti.

Valstybinė leidykla – ne vienintelė vieta, kur redaktoriauta. Daug tos sprangios duonos valgyta. Dar nuo universiteto laikų. Taigi iš pradžių – „Lietuvos studentas“, paskui – „Ateities spinduliai“, vėliau – „Pradalgės“, „Dienovidis“. Na, o tremtyje – „Eglutė“ (vaikams), „Literatūros metraštis“, „Aidai“, „Prozos antologija“, „Lietuvių dienos“.

Bern. Brazdžionis – ir lietuvių rašytojų metraščio „Tremties metai“, išleisto 1947 metais Tübingene, redaktorius.

Literatūros istorikas, kritikas, vertėjas Juozas Povilonis vieno jo bičiulio rašytojo yra apibūdintas kaip literatas, kalbėjęs toliausiai už visus. O Bern. Brazdžioniu tai studijų draugas.

– Mudu arčiau susidraugavom 1932 metais, ir draugystė tęsiasi iki šiandien, – pasakojo J. Povilonis. – Mane patraukė jo pastovumas, atvirumas, nuoširdumas. Tik man labai jo gaila, kad, atvažiavęs į Lietuvą, nė kiek savęs netausoja. Kas tik kur užsimano, jis niekad neatsisako dalyvauti iki nežmoniško nuovargio. Jo artimųjų žodžiai: „Jis taip išsi-semia kartais, kad nebegali miegoti. Sėdi ant lovos krašto iki vidurnakčio ir linguoja galva“. Gal už tą jo nuoširdumą ir kiek atlygino garbės daktaro titulas, užlygino tą spragą poezijos posme ir gyvenime: *Niekur neisiu iš tavęs, tėvyne, / Niekur neisiu, motin, iš tavęs. / Tavo skausmas, tavo veidas nusiminęs / Iš visur mane sugrįžt teves.* Tai – posmas iš eilėraščio „Bėgimas iš tėvynės“.

Pirmąjį kartą, vos atvažiavęs, nors ir buvo naktis, Bern. Brazdžionis paskambino J. Poviloniui. Žinojo, kad sunkiai kojas bevaldo, todėl teiravosi, nuo ko tie kojų skausmai prasidėjo. J. Poviloniui paaiškinus, Bern. Brazdžionis prisiminė Br. Railą, kurį kankino panašios bėdos.

Apie kurso draugą Bern. Brazdžionį su J. Poviloniu esame išsikalbėję ir 1997 m. birželyje, kai trečiasis draugas – K. Jankauskas jau buvo atgules

Bernardas Brazdžionis, 1929 m.

amžino poilsio. Tik atkūrus nepriklausomybę paaiškėjo, kad K. Jankauskas daug metų rašė „į stalčių“, o vienas iš penkių tos kūrybos egzempliorių buvo slepiamas pas Povilonius. Tam atvejui, jei būtų kratos ar kitaip parašytieji kūriniai pradingtų. Na, o kai jaunystės draugai susitikdavo, visada ir Bern. Brazdžionį prisimindavo.

Bern. Brazdžionį pokario Vokietijoje savo atsiminimuose yra užrašiusi Australijoje gyvenanti Genovaitė Kazokienė. Ji buvo dar gimnazistė, kai pirmą kartą išgirdo „Šaukiu aš tautą“, nuo kurio eilučių „net nugaros pašiurpdavo“. Na, o paskui poetą sutiko jau Tübingene, mažame universiteto miestelyje, kur buvo susikūrusi lietuvių studentų kolonija. Kaip prisimena G. Kazokienė, čia kultūrinis gyvenimas virte virė. Ten steigėsi naujos organizacijos, ten bren-dė būsimieji intelektualai ir kultūros veikėjai.

Į tą gyvą bendruomenę vieną kartą literatūros popietės proga atvyko ge-

riausi išeivijos poetai. Į salę prisigrūdė tiek žmonių, kad neliko vietos net stovėti. Apie jokių mikrofonus tuo laiku niekas net nesvajavo, todėl sausakimšoj salėj buvo sunku girdėti poetus. Bet kai išėjo ir užgriaudė Bern. Brazdžionis, visi Tübingeno studentai kartu atsakė visa širdimi: „Aš čia – gyva! Aš čia – gyva!“. Studentai vienbalsiai nusprendė, kad Bern. Brazdžioniui lygaus poeto nėra. Nes jis degino, jis kaitino, jis neleido nurimti. Bern. Brazdžionio eilės ne vieno sąžinę supurtydavo ir ne vieną iš snaudulio pažadindavo, nors tuo metu jaunimas lyg ir nebuvo kurčias tautiniam šauksmui. O gal dėl to ir nebuvo, kad protėvių dvasia poetų lūpomis dar juos pasiekdavo?

Kitus girdėtus poetus galima tuoj pat užmiršti, bet ne Brazdžionį, įsitikinusi G. Kazokienė.

Įdomi smulkmena: netgi vėliau, kai G. Kazokienė artimiau susipažino su poetu, kai jis 1978 metais pabuvojo jos namuose Australijoje, ji tebebuvo įsitikinusi, kad, nors „jis iš pažiūros žmogus kaip ir kiti, netgi paprastesnis už daugelį paprastų žmonių, tačiau – ir milžinas, turįs galią sutriuškinti ir sutriuškintą pakelti iš dulkių, turįs galią tautą šaukti, peikti ir guosti“.

Turbūt bene geriausiai poetą pažinojo ilgametis jo kaimynas Bronys Raila. Ypač įdomūs dviejų bičiulių pašnekesiai, dar iki Nepriklausomybės atkūrimo skambėję per „Amerikos balsą“. Štai viena ištrauka, puikiai atspindinti poeto įsitikinimus:

Bronys:

– Griežta Tavo rezistencija. Kaip toli ji dar turėtų siekti? Ar jau nebenorėtum, kad tauta domėtusi Tavo kūryba? Na, kad ir ta prispaustoji, su-

Kultūros kronika

2013 02 01 – 2013 02 09 Vilniuje, kino centre „Skalvija“ ir kino teatre „Pasaka“ vyko tarptautinis moterų filmų festivalis „Šeršėliafam“. Žiūrovus į kino sales šis jau aštuntą kartą vykęs festivalis kvietė ir kituose Lietuvos miestuose – Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje ir Ukmergėje. Šįkart visas dėmesys buvo skirtas naujausiai moterų režisierių kūrybai. Festivalio programą sudarė moterų režisierių kurti darbai iš daugiau nei 10 šalių. Festivalis pristatė net tris tarptautinį pripažinimą pelniusių moterų kūrėjų darbus, tarp kurių – viena garsiausių avangardinio kino moterų pasaulyje čekė Vera Chytilova. Festivalyje buvo galima išvysti ir legendinės lietuvių aktorės Eugenijos Pleškytės filmų retrospektyvą.

2013 03 02 Vilniaus senamiestyje vyko pažintinė ekskursija „Vilniaus lobiai. Bernardinų ansamblio erdvės ir šv. Mykolo bažnyčios auksas“. Pirmasis ekskursijos objektas – Vilniaus Bernardinų ansamblis. Lankytojai turėjo progą apžiūrėti naujai atidengtas vienuolyno koridoriaus freskas, presbiteriją, požeminę kriptą, gotikinės varpinės bokštą, bažnyčios palėpę ir kitus įdomius objektus. Vėliau persikeliama į LDK politikų Leono Sapiegos ir jo šeimos mauzoliejų – Šv. Mykolo bažnyčią. Čia saugomas bažnytinis paveldas – dailės kūriniai, liturgijos reikmenys, istoriniai dokumentai ir knygos, o ekspozicijos širdis – Vilniaus katedros lobyno monstrancijos ir relikvijoriai bei didžiausia Lietuvoje aukso taurė, Sapiegų padovanota vienuolėms bernardinėms.

2013 03 02 Vilniuje, kino centre „Skalvija“ rodytas Jano Sverako filmas „Kukis grįžta“. Janas Sverakas – garsus čekų kino kūrėjas, Oskarų laimėtojas, Čekijos ambasadors ir „Baltų lankų“ leidyklos kvietimu viešėjęs Lietuvoje ir pristatęs minėtosios leidyklos išleistą savo knygą „Kukis grįžta“. Kukis – tai mylimiausias berniuko Ondros žaislas, senas pliušinis meškiukas, kurį Ondros mama išmeta į šiukšlyną. Mat Ondra serga astma, ir mama baiminasi, kad senas žaislas nesukeltų vaikui naujų astmos priepuolių. Bet Ondra meldžiasi, kad Kukis grįžtų, ir sapnuoja jo kelionę iš šiukšlynų namo. Berniuko sapnuose – svajonėse meškiukas pasimeta miške, kur pilna keistų žvėrelių ir būtybių. Jam nutinka daug keistų nuotykių, kol jis galop grįžta namo. Žaismingos lėlinės animacijos ir aktorių suvaidintos fantazijos – nostalgiska pasaka vaikams ir suaugusiems apie nepastebimas smulkmenas mus supančiame pasaulyje.

2013 02 27 – 2013 03 10 Vilniuje, Nacionalinėje dailės galerijoje vyksta paroda „Poetiniai dokumentai“. Joje pristatoma įvairių kartų Lietuvos fotografų, rašytojų ir kino kūrėjų kūriniai. Tai vizuali kelionė po XX–XXI a. Lietuvos meninės kūrybos lauką, apimanti daugiau kaip 80-ies metų Lietuvos fotografijos ir poezijos laikotarpių, o ją papildo Lietuvos kino kūrėjų filmų programa. Autorius ir jų kūrinius jungia gyvenimiškas ir kūrybinis tapatinimasis su Lietuva.

Jau trečią dešimtmetį Vilniaus žemaičių kultūros draugija, dabar vadovaujama Dalios Juodkaitės-Dirgelienės, vasario mėnesio vakaronėje paminėjo žemaičių krikšto 600 metų jubiliejų. Apie Lietuvos kunigaikščio Vytauto Didžiojo iniciatyvą pradėtą žemaitijos bajorų krikštą ir 1417 m. įsteigtą popiežiui pavaldžią žemaičių vyskupystę papasakojo istorikas dr. Darius Baronas. Minėjime dalyvavęs Visų Šventųjų parapijos klebonas žemaitis Vytautas Rapalis kalbėjo apie katalikų tikėjimo įsitvirtinimą Lietuvoje ir jo gynimą amžių eigoje. Ansamblio „Kankleliai“ dainininkai (vadovė Daiva Čičinskienė) pagiedojo keletą žemaitiškų Kalnų giesmių ir liaudies dainų.

2013 02 28 – 2013 03 23 Vilniuje, VDA ekspozicijų salėje „Titanikas“ vyks paroda „Postidėja II. Atstatomieji darbai“. Paroda kviečia pažvelgti į meno pasaulį moterų menininkių akimis ir atkreipti dėmesį į neproporcingą vyrų ir moterų atstovavimą ir vertinimą. Nacionalinėmis meno ir kultūros premijomis apdovanoti vien vyrai, Venecijos bienalėje Lietuvai atstovaus vyrai (su kompanija), į reprezentacijas ŠMC atrinktų šiuolaikinių Lietuvos menininkų dvidešimtuką pateko 4,5 moters. Taigi paroda ragina atstatyti jėgų pusiausvyrą, tyrinėti ištrintą atmintį ir užmirštas istorijas, atgaivinti nutylėtas patirtis bei apleistą erdves ir kritiškai apmąstyti patriarchalinės dailės kanonus.

Brazdžionis

Atkelta iš 7 psl.

klapčiukinta tautos dalis? Ir nenorėtum, kad kartais net komjaunuoliai ją deklamuotų? Kad ji keliautų iš lūpų į lūpas?

Argi sutiktum, ar ir norėtum būti tik išeivis, pasitraukęs toli – ir traukdamasis vis tolyn, ligi Ramiojo vandenyno? Ar neprisimeni garsios dainelės per aną karą Lietuvoj: „Neišėik, neišėik tu iš sodžiaus, nepaliki žilvičių žalių – be tavęs vakarai bus nuobodūs, be tavęs nebus sodžiuje dainų“?

Bernardas:

– Negraudink taip patetiškai... Ne! Aš nenoriu ir nenorėčiau likti tik išeivis. Bet pirmiausia – koks aš išeivis? Gal kam bus keista, bet aš jaučiuos, kad nesu išeivis. Ir nesu „išeivių rašytojas“. Aš iš tautos neišėjau. Aš buvau išblokštas. Ne savo noru, ne savo valia.

Jeigu būsiu ko vertas, tikiu, išliksiu ir ateity kaip Lietuvos rašytojas, lietuvių tautos poetas. Kaip išliko kiti išblokštieji ar protestavę prieš nelaisvę jų tautose.

Jeigu lietuvių tauta manęs neužmirš, jeigu savin priims, tai aš išliksiu ir įsiliešiu į jos dvasinį gyvenimą be komunizmo tarnų malonės ir rekomendacijų.

Žinau ir neabejoju, kad jeigu nusi-lenkčiau jų valiai, jeigu susigundyčiau tų sirenų balsais, tauta tikrai išspjautų mane, kaip išdavusį Lietuvos laisvę. Ką ji sau padarė su tais išdavikų vardą užsipelnusiais kai kuriais pabėgėliais ar sugrįžėliais...

Ypatinga situacija, Bern. Brazdžioniui vėl išvydus tėvynę, laukė Rašytojų sąjungoje vykusiame pirmajame susitikime su kolegomis. Tuomet, aštuoniasdešimt devintaisiais, A. Baltakis atsiprašė už visus tame pat Rašytojų sąjungos pirmininko kabinete per pastaruosius dešimtmečius ištartus negražius žodžius poeto adresu. Praėjus devyneriems metams, A. Baltakis prisiminė ir aną, ir dar ankstesnę dieną:

– Nežinau, ar tuomet teisingai pasielgiau. Matyt, atsiprašyti dera ne už kitų, o už savo paties žodžius ar poelgius. Tačiau esu spontaniško temperamento ir kartkartėmis išsoku lyg tas Pilypas iš kana-pių.

Beje, 1989-aisiais su Bernardu Brazdžioniu susitikau nebe pirmą kartą. Buvau sujaudintas, kai 1979 metų rudenį Los Andželo mieste, po vakaro, kurį mes, atvykėliai iš tarybų Lietuvos, surengėme savo tautiečiams, prie manęs priėjo įžymusis mūsų poetas ir, draugiškai šypsodamasis, paklausė, ar aš jį pažįstas, o išgirdęs teigiamą atsakymą, pasiūlė su juo praleisti vakarą Santa Monikoje, svetinguose Arbačiauskų namuose. Žinoma, sutikau. Tik pasakiau, kad nenorėčiau važiuoti į kitą miestą vienas. Ir dėl to man šiandien gėda. O tada – netgi džiaugiausi, kad bus liudininkų, ką aš kalbėjau su Bern. Brazdžioniu, broliais Railomis, su šeimininkais – rašytoja Ale Rūta ir jos vyru architektu, kitais išeiviais... Ir nors tą tolimą vakarą Santa Monikoje nebuvau iki galo atviras ir netgi šnapsą gėriau saikingai, vis vien išsiskirdami su Bern. Brazdžioniu pasibučiavome kaip broliai. Įsiminiau tokį mūsų patriarcho palyginimą. Sako, poezija – kaip tas pienas, kurį valstietis bidonėlyje nuleidžia į šulinį. Kai paskui jį ištraukia, pieną randa jau susisluoksniavusį: apačioje – liesapienis, tai – mūsų prastesni eileraščiai, aukščiau – grietinėlė, tai – mūsų gerieji dalykai, o pačiame paviršiuje – visokie nešvarumai, tai – kūriniai, susiję su politika. Dėl tų politizuotų kūrinių mes daugiausia ir kivirčijamės. Bet juk galime, sakė Bern. Brazdžionis, į tą nelemimą paviršėlį nekreipti dėmesio. Du talentingi poetai visada gali rasti bendrą kalbą. □